

2009D62736

30 169

Mantelzorg

VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG

Vastgesteld ... 2009

In de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport bestond er bij enkele fracties behoefte een aantal vragen en opmerkingen voor te leggen aan de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport over de brief van 27 oktober 2009 inzake de relatie tussen informele en formele zorg «Naast elkaar en met elkaar» (30 169, nr. 20).

De op 8 december 2009 toegezonden vragen en opmerkingen zijn met de door de staatssecretaris bij brief van ... 2009 toegezonden antwoorden hieronder afgedrukt.

De voorzitter van de commissie,
Smeets

Adjunct-griffier van de commissie,
Sjerp

- I. Vragen en opmerkingen vanuit de fracties
- II. Reactie van de staatssecretaris

I. Vragen en opmerkingen vanuit de fracties**Vragen en opmerkingen van de CDA-fractie**

De leden van de CDA-fractie hebben met interesse kennisgenomen van de brief van de staatssecretaris d.d. 27 oktober jl. inzake de relatie tussen informele en formele zorg «Naast elkaar en met elkaar». Naar aanleiding van deze brief hebben zij de volgende opmerkingen en vragen. In Nederland zijn ontzettend veel vrijwilligers actief, niet alleen in de zorg maar op allerlei terreinen. Genoemde leden hebben veel waardering voor de inzet van al deze vrijwilligers en vinden dit een rijkdom voor de samenleving. In de brief van de staatssecretaris wordt een optelsom gemaakt van 1 + 1 + 1 waarbij wordt gesteld dat informele zorg en formele zorg naast elkaar staan. Daarbij worden specifiek de vrijwilliger, de professional en de mantelzorger genoemd. Deze leden delen de mening dat deze drie vormen van zorg en ondersteuning elkaar kunnen versterken en aanvullen. Zij missen echter in de opsomming de rol van de zorgvrager zelf. Volgens de leden van de CDA-fractie dienen deze het centrale uitgangspunt te zijn en betrokken te worden bij het gehele proces. Graag een ontvangen genoemde leden een reactie van de staatssecretaris op dit standpunt.

Vrijwilligers in de zorg kunnen met hun inzet belangrijke competenties in de praktijk verwerven die van belang kunnen zijn voor een kans op de arbeidsmarkt. Is deze mogelijkheid bij de doelgroep voldoende bekend en hoe worden zij daarover geïnformeerd? Op welke wijze worden deze verworven competenties bijvoorbeeld vastgelegd?

Voor de mantelzorg zijn eerder basisfuncties ontwikkeld en door het ministerie is de doelstelling geformuleerd dat deze in 2012 in 75% van de gemeentelijke beleidsplannen moet zijn opgenomen. Dit is een formeel traject op papier. Deze leden vragen om zichtbare punten waaruit blijkt dat de mantelzorger daadwerkelijk de ondersteuning aan den lijve ondervindt. Bijvoorbeeld een goed overzicht van respijtzorgmogelijkheden in het land. Overbelasting en uitval van mantelzorgers is zowel voor de zorgvrager als de mantelzorger een trieste ervaring. Het vragen en ontvangen van tijdige hulp zijn van groot belang om dergelijke situaties zo veel mogelijk te voorkomen. Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) gaat onderzoek doen om inzicht te krijgen in de oorzaken. Kan de Kamer de opdracht voor het onderzoek en de termijn waarbinnen dit onderzoek moet zijn afgerond ontvangen?

De staatssecretaris schrijft in de brief dat van professionals verwacht mag worden dat ze de afstemming met mantelzorgers en vrijwilligers op zich nemen, hen actief verwijzen naar het ondersteuningsaanbod en dat ze drempels bij respijtzorg bespreekbaar maken bij cliënt en mantelzorger. Uit de deelevaluatie-rapportages van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) bleek dat de contacten tussen professional en mantelzorger nihil zijn. Welke instrumenten heeft de staatssecretaris om hierin verandering te brengen? Immers met goede communicatie en wederzijds begrip kan een deel van de problemen opgevangen worden.

Bij mantelzorgers van dementiepatiënten is de kans op overbelasting groot. Uit onderzoek van het Nivel en Alzheimer Nederland blijkt dat één op de vijf mantelzorgers zich ernstig overbelast voelt en 98% ervaart problemen. Het continu aanwezig moeten zijn in de nabijheid van de naaste en de gedragsverandering, maken dat de belasting soms onevenredig hoog is. Het inzetten van een casemanager is één van de mogelijkheden wanneer er sprake is van dementie. In de brief van juni 2008 is

uitvoerig ingegaan op het onderwerp van de casemanager. Toch hoor je uit de praktijk dat de casemanager vaak veel te laat wordt ingezet wegens onbekendheid met deze mogelijkheid. Is de aanspraak op deze vorm van ondersteuning inmiddels goed geregeld en of wordt deze vorm van ondersteuning, waar nodig, bij zorgvragers en mantelzorgers die te maken hebben met de diagnose dementie aangeboden? Verder vragen zij hoe de casemanager zich verhoudt in het geheel van de ketenzorg? Respijtzorg kan voor de mantelzorger en de zorgvrager van groot belang zijn. Voor de één is het een mogelijkheid om de accu weer even op te laden en voor de ander om contacten te maken buiten de huiselijke kring. Zowel de mogelijkheden waar die zorg wordt geboden als de financiering blijken voor veel betrokkenen onduidelijk. Ook hierin zou duidelijk verbetering moeten komen. Wie voert nu de regie op het terrein van communicatie? Er komt een digitale respijtwijzer. Op zich prima, maar de leden van de CDA-fractie stellen bij herhaling dat, bij alleen verspreiden via het digitale netwerk, de informatie bij een aanzienlijk deel van de burgers niet zal aankomen omdat deze burgers geen gebruik maken van een computer met internetverbinding. Welke alternatieven biedt de staatssecretaris?

De staatssecretaris vermeldt dat de verhouding tussen professionele zorgactiviteiten en vrijwilligerswerk niet altijd helder is. Wat willen vrijwilligers, wat mogen zij en wat wordt er van ze verwacht? Waar ligt precies de grens tussen wat exclusief de taak is van de professional en de inzet van de vrijwilliger? Genoemde leden vinden dat de handreiking die de staatssecretaris in samenwerking met veldorganisaties gaat opstellen, die helderheid wel moet bieden.

Voorts schrijft de staatssecretaris dat het belangrijk is om de vrijwilliger te betrekken bij het ontwikkelen van het beleid van de zorginstelling. Hoe gaat dat gerealiseerd worden als de vrijwilliger geen officiële positie binnen de zorginstelling heeft? Hangt het dan af van de goodwill van de organisatie of vrijwilligers erbij betrokken worden? Voor deze leden staat voorop dat de vrijwilliger gewoon vrijwilliger moet blijven en niet geconfronteerd moet worden met allerlei regelgeving. Hoe kan er een goede balans gevonden worden tussen «betrekken bij» en het vermijden van onnodige ballast? De coördinatie van de vrijwilligers in de zorg in wat grotere zorginstellingen werd tot nu toe vaak gedaan door speciaal daarvoor aangestelde vrijwilligerscoördinatoren. Regelmatig horen deze leden dat deze functie niet meer wordt ingevuld onder verwijzing naar invoering van de zorgzwaartebekostiging (ZZP's) en de bezuinigingen. Zij willen er op wijzen dat het werven, begeleiden, coachen en inzetten van vrijwilligers speciale vaardigheden vereist die niet zomaar bij anderen ondergebracht kunnen worden. Ook al zijn instellingen autonoom in hun beslissing of er al dan niet een vrijwilligerscoördinator wordt aangesteld, het is van groot belang dat de vrijwilligers voor de zorg behouden blijven. Hoe zet de staatssecretaris daarop in? Movisie, Vilans en Actiz gaan een project uitvoeren. Een zogenaamd «impulspakket» dat de samenwerking tussen zorgvragers, mantelzorgers en professionals in de instellingen en de thuiszorg moet verbeteren. De leden van de CD- fractie vragen of dat via een project moet gebeuren waarvan het nog maar de vraag is wat er na afloop mee gebeurt. Verdwijnt het in de la of wordt het geïmplementeerd in het hele land? Is dit niet eerder een kwestie van opleiding, cultuur binnen de organisatie en goede aansturing? Graag een reactie van de staatssecretaris over welke methode landelijk het beste beklift.

Vragen en opmerkingen van de PvdA-fractie

De leden van de PvdA-fractie hebben met interesse kennisgenomen van de brief van de staatssecretaris waarin zij haar visie geeft op de relatie tussen formele en informele zorg. Zij zijn van mening dat een heldere afbakening van deze begrippen gewenst is omdat er nog veel onduide-

lijkheid heerst bij zowel professionals als mantelzorgers en vrijwilligers en welke wederzijdse verwachtingen men heeft als het gaat om het verlenen van kwalitatief goede zorg. Genoemde leden hebben wel nog een aantal vragen. Mensen moeten tijdig de noodzakelijke zorg vragen en kunnen krijgen. Volgens genoemde leden kan de formele zorg een belangrijke signaleringsfunctie vervullen daar waar het gaat om het tijdig kunnen inschakelen van hulp voor mantelzorgers. Deze regiefunctie is van cruciaal belang om eventuele overbelasting van de mantelzorgers te voorkomen. Zij lezen dat het behulpzaam kan zijn om steun en begeleiding vanuit de professionele zorg voor de mantelzorgers te bieden. Op welke wijze worden professionals geïnformeerd over de rol die zij kunnen spelen bij informatieverstrekking aan mantelzorgers? Voorts vragen de leden of kennisinstellingen, zoals bijvoorbeeld Movisie, een rol hebben bij deze informatieverstrekking? Ook vragen zij of er na- en bijscholingstrajecten beschikbaar zijn en indien dit het geval is of gestimuleerd wordt deze te gebruiken door middel van het stage- en opleidingsfonds.

Mantelzorgers vragen en ontvangen tijdig hulp. De leden van de PvdA-fractie lezen dat de staatssecretaris met het SCP aan de slag gaat om inzicht te krijgen over de factoren die van invloed kunnen zijn op de beslissing van mantelzorgers om al dan niet (tijdig) hulp te vragen. Wanneer start het onderzoek en op welk moment wordt de Kamer geïnformeerd over de uitkomsten? Ook vragen zij of er na- en bijscholingstrajecten beschikbaar zijn en indien dit het geval is of gestimuleerd wordt deze te gebruiken middels het stage- en opleidingsfonds. Er moet een goede samenwerking tussen formele zorg en informele zijn. Deze leden lezen dat de staatssecretaris vindt dat van professionals verwacht mag worden dat zij zoveel mogelijk zich aanpassen aan de situatie van de zorgvrager en zijn of haar thuisfront. Hierbij verwijst de staatssecretaris naar het beroepscompetentieprofiel van de verzorgende. In hoeverre bestaan dit soort documenten voor andere professionals? Op welke wijze worden zij geïnformeerd over het ondersteuningaanbod voor mantelzorgers? Hebben kennisinstellingen, zoals bijvoorbeeld Movisie, een rol bij deze informatieverstrekking?

Duidelijkheid ten aanzien van respijtzorg. De leden van de PvdA-fractie lezen dat de staatssecretaris binnenkort in overleg zal gaan met Mezzo, het Expertisecentrum Mantelzorg, de VNG, ActiZ, CVZ en het CIZ om tot een definiëring van respijtzorg te komen. Wanneer gaat dit overleg plaatsvinden en op welk moment wordt de Kamer en met name gemeenten geïnformeerd over de uitkomsten van dit overleg? Voorts vragen deze leden wanneer het onderzoek naar de regelvrije zone op het grensvlak van AWBZ en Wmo voor respijtzorg begint en wie dit onderzoek zal uitvoeren.

Verbeteren van de samenwerking tussen mantelzorgers en professionals. Genoemde leden vragen wanneer het impulspakket aan instellingen aangeboden zal worden en op welk moment de evaluatie hiervan zal plaatsvinden. Is dit zogenaamde impulspakket vrijblijvend voor instellingen?

Verbeteren van de samenwerking tussen vrijwilligers en professionals. De staatssecretaris deelt niet de mening met het veld dat de oorzaak van het verdwijnen van de functie van vrijwilligerscoördinator in veel zorginstellingen veroorzaakt wordt door de invoering van zorgzwaartepakketten. Genoemde leden vragen wat volgens de staatssecretaris dan wel de oorzaak is van de afname van deze functie. Een organisatie als Mezzo wijst de staatssecretaris op de positie van organisaties voor vrijwillige intensieve thuiszorg die, nadat de financiering hiervan is ondergebracht bij de Wmo, nog niet met alle gemeenten goede werkrelaties hebben. Deze leden willen graag weten om welke gemeenten het precies gaat. Zij begrijpen dat de staatssecretaris een openbaar debat wil organiseren waarbij de landelijke koepels van de betrokken organisaties bij elkaar

zullen komen om de problematiek te bespreken. Wanneer zal dit debat plaatsvinden en welke organisaties hierbij zullen hierbij worden betrokken.

Vragen en opmerkingen van de SP-fractie

De leden van de SP-fractie hebben kennisgenomen van de brief van de staatssecretaris. Zij onderschrijven de omschreven problemen in het snijvlak van de AWBZ en de Wmo-zorg voor mantelzorgers. Door het dubbel toepassen van het protocol gebruikelijk zorg, door en het Centrum Indicatiestelling Zorg (CIZ) en de gemeente, kan leiden tot fors verminderde zorg in huis. Erkent de staatssecretaris dat?

Dat de staatssecretaris schrijft dat dit binnen het huidige systeem in kan worden opgelost betwijfelen deze leden. Dit vereist grote afstemming en daarmee is een hoop bureaucratie gemoeid. Dit en het feit dat mantelzorgers met een toename van «loketten» worden geconfronteerd, is volgens deze leden een illustratie van de onnatuurlijke knip tussen de Wmo en de AWBZ. Versoepeling van de regels om de ondersteuning van mantelzorgers te verbeteren wordt door deze leden toegejuicht. Zij vragen welke regels dit dan betreft.

Het geven van meer bekendheid aan de mogelijkheid van respijtzorg is volgens de leden van de SP-fractie een goede ontwikkeling. Zij vragen hoe zich dit verhoudt tot de beperkingen in de AWBZ aanspraken op begeleiding, waaruit duidelijk blijkt dat mensen met hulpbehoevenden in een gezin minder aanspraak hebben. De respijtzorg voor partners van een dement persoon en de ouders van zieke of gehandicapten kinderen is daarmee verminderd.

Het hoge aantal mantelzorgers dat problemen ervaart en aanvullende ondersteuning wil, met name onder de mantelzorgers van dementiepatiënten, baart deze leden zorgen. Graag zien zij het onderzoek van de SCP tegemoet. Kan de staatssecretaris toelichten wanneer dit onderzoek wordt verwacht?

Vrijwilligers worden nog wel eens overvraagd. Ook is de rol voor de vrijwilligers zelf niet helemaal duidelijk. De staatssecretaris ontwikkelt een «handreiking» om hier meer duidelijkheid in te scheppen. Het is genoemde leden onduidelijk voor wie die handreiking nu is bedoeld en welke (juridische) waarde dit heeft of kan hebben. Ook willen zij de staatssecretaris meegeven dat vrijwilligheid wel vrijwillig moet zijn. Deelt de staatssecretaris deze mening?

De staatssecretaris benoemt het nut van een vrijwilligerscoördinator in een instelling, en spreekt haar zorg uit over het verdwijnen hiervan, maar weerspreekt de conclusie uit het veld dat dit het gevolg is van de invoering van de ZZP's. De leden van de SP-fractie vragen of er ook geen indirect verband is tussen de herbekostiging en het verdwijnen van functies zoals vrijwilligerscoördinator. Dit zien deze leden immers ook in bijvoorbeeld de dagbesteding gebeuren. Kan de staatssecretaris uiteenzetten waar dit soort kosten in de ZZP's versleutelt zitten? Houdt de staatssecretaris ook bij hoe het zit met de mate waarin intramurale instellingen voor hun functioneren afhankelijk zijn van vrijwilligers? Is zij bereid om dit te monitoren?

Vragen en opmerkingen van de VVD-fractie

De leden van de VVD-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de brief van de staatssecretaris inzake de relatie tussen formele en informele zorg. Zij hebben hier nog wel enkele kritische opmerkingen bij. De lange brief van de staatssecretaris heeft een hoog «feel good» gehalte waarin vele malen de afzonderlijke importantie van mantelzorg, vrijwilligers werk en formele zorg door professionals wordt benadrukt. Daarbij spreekt de staatssecretaris uit dat ook de afstemming van deze drie

vormen van zorg voor de kwaliteit van zorg van groot belang zijn. Daarnaast geeft zij aan dat van de professional verwacht mag worden dat hij/zij goede afstemming nastreeft met de informele zorg en de wensen van de zorgvrager.

Maar er is nog veel werk aan de winkel, zo stelt de staatssecretaris, voordat haar «droom» kan worden gerealiseerd. Martin Luther King kon met deze woorden zijn droom wel duidelijk maken, de staatssecretaris lijkt hier nog ver van verwijderd. Hij vroeg niet allerhande adviezen, maar gaf de richting aan waar hij heen wilde. Genoemde zouden graag zien dat de staatssecretaris dit ook deed.

Uit onderzoek van het SCP blijkt dat mantelzorgers doorgaans lang wachten met het vragen van hulp, of dit zelfs helemaal niet vragen. Grotendeels komt dit voort uit onwetendheid. De staatssecretaris geeft aan basisfuncties voor de ondersteuning van mantelzorgers te gaan benoemen, waarmee zij kunnen rekenen op steun. Zij zal verder het SCP vragen een onderzoek te doen naar de beweegredenen van mantelzorgers om al dan niet hulp in roepen. Wordt in dit onderzoek ook de vraag meegenomen waarom mantelzorgers slecht geïnformeerd zijn over de mogelijkheden van het vragen van hulp en hoe mantelzorgers beter geïnformeerd kunnen worden over het inschakelen van deze hulp? Kan zij dit bevestigen? De leden van de VVD-fractie zijn voorts van mening dat het wenselijk is, omdat de staatssecretaris in haar brief stelt dat het van groot belang is dat de mantelzorger tijdig hulp inroept voor zijn/haar zorgtaken, dat de uitkomsten van het onderzoek van het SCP worden omgezet in een verbeterplan.

De staatssecretaris zegt in haar brief toe dat zij, zoals ook genoemd in haar brief van 12 juni 2009, bereid is te onderzoeken of een «regelvrije zone» op het snijvlak van de AWBZ en de Wmo, een mogelijkheid is om respijtzorg flexibeler in te zetten. Dit was haar reactie op vragen van de VVD-fractie over een flexibele en snelle oplossing, toegespitst op de wensen van de zorgvrager en de mantelzorger. Is de staatssecretaris bereid de Kamer op de hoogte te stellen van de vorderingen van dit onderzoek en hierover te rapporteren? Mezzo zal een digitale respijtwijzer ontwikkelen voor zorgverleners in de breedste zin van het woord. Kan de staatssecretaris uiteenzetten wanneer deze respijtwijzer actief gebruikt kan worden door deze zorgverleners, scherper aangeduid dan het jaar 2010?

Vragen en opmerkingen van de PVV-fractie

De leden van de PVV-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de brief van de staatssecretaris. Zij hebben echter nog enkele vragen en opmerkingen. Op papier klinkt het allemaal erg mooi, maar de praktijk zou wel eens heel anders uit kunnen pakken. Hoe wordt gewaarborgd dat er geen verschuiving optreedt van formele zorg naar de informele zorg door vrijwilligers? Door de toenemende personeelstekorten sluipt dit er gemakkelijk in en dat kan niet de bedoeling zijn. Het is slecht voor de kwaliteit van zorg en het zal vrijwilligers afschrikken. Vooral in instellingen is dit gevaar groot.

Voor wat betreft de mantelzorgers hebben genoemde leden toch sterkt het idee, dat er steeds meer op het bordje van de mantelzorgers komt. Hoe wordt voorkomen dat eerst de mantelzorger helemaal wordt uitgeknepen alvorens formele zorg in te zetten?

II. Reactie van de staatssecretaris